

УДК 343.

N. Semeniuk

THE BACKGROUNDS AND GENESIS OF TIME AS AN ELEMENT OF AN ACTUS REUS OF A CRIME

Н.М. Семенюк

здобувач кафедри

кримінального права,

кримінології, цивільного та господарського права

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ

ВИТОКИ ТА ГЕНЕЗА ЧАСУ ЯК ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ

Постановка проблеми. Питання, що стосуються часу як ознаки об'єктивної сторони злочину, має істотне значення для теорії кримінального права та для правозастосовної діяльності. Це зумовлює з'ясування викотів та генези цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання витоків та генези часу як ознаки об'єктивної сторони злочину, до цього часу не знайшли свого з'ясування і не висвітлювалися в існуючих публікаціях.

Мета статті полягає у дослідженні витоків та генези часу як ознаки об'єктивної сторони злочину.

Основні результати дослідження. До важливих завдань науки кримінального права України та інших держав належить дослідження пам'яток і шкіл кримінального права, що діяли на теренах України, оскільки їх положення і напрацювання можуть бути використані в сучасний період при втіленні принципу наступництва в кримінальній справі. Це впливає по-перше, з того, що кримінальне право є продуктом практичних владних потреб і панівних теоретичних концепцій у певний проміжок (період) часу; по-друге, що кримінально-правові положення відрізняються в різні часові періоди суспільного і державного життя; по-третє, що ретроспективний аналіз норм кримінального права його інститутів, понять і ознак складу злочинів використовуються в кожній сучасній науковій праці з кримінального права.

Дослідження витоків та генези такої ознаки об'єктивної сторони злочину, як часу вчинення злочину, доцільно почати з «Руської правди» — збірника стародавнього руського права, складеного у Київській Русі в XI—XX століттях на основі звичаєвого права [1, с. 72]. Значення цієї пам'ятки високо оцінюється як істориками так і юристами, оскільки її положення були сприйняті всіма пам'ятками литовського періоду історії, а також позитивно вплинули на правничий розвиток суміжних слов'янських народів [2, с. 109]. Крім того, як ствер-

джує В.К. Матвійчук, історико-правовий метод дослідження явищ кримінально-правового характеру є важливим: він сприяє недопущенню помилок у законотворчій діяльності, висвітлює її позитивні моменти, є певною гарантією позитивного поступу в цьому важливому для держави і суспільства процесі [3, с. 139]. В. К. Матвійчук справедливо наголошує, що розвиток кримінального законодавства — це безперервний, історичний, часовий процес, у перебігу якого воно, змінюючись, зберігає свої основні характеристики, сприймаючи попередній правовий досвід [4, с. 33–34].

Таким чином, дослідження витоків та генези такої ознаки об'єктивної сторони злочину як час його вчинення, дозволить зрозуміти суспільну небезпечність такої ознаки при вчиненні того чи іншого злочину або її як пом'якшуючої ознаки вчинення злочину, зумовленість її з'явлення, вплив певних історичних подій на виникнення нормативних актів, які передбачали таку ознаку, а також вплив інших держав на розвиток українського кримінального законодавства, яке містило чи містить таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони того чи іншого злочину.

Слід погодитися з думкою В. К. Матвійчука, що перед тим, як розпочати дослідження проблеми, в нашому випадку задекларованої, необхідно звернутися до понять, що використовуються в назві статті [3, с. 139]. Такими термінами є «витоки», «генеза», «історія», «сучасний стан проблеми», їх тлумачення у деякій мірі, дійсно можна знайти в «Словаре русского языка» С.І. Ожегова [3, с. 139; 4, с. 45]. Скажімо, таке поняття, як «витоки» у переносному розумінні слова означає початок; першоджерело чого-небудь [3, с. 40; 4, с. 45]. Звертає на себе увагу й те, що Великий тлумачний словник сучасної української мови тлумачить термін «початок», як: «...Перший момент (перші моменти) вияву якої-небудь дії, явища, процесу; прот. кінець. 3. Те, з чого починається твір, фільм, спектакль, і т.ін. 4. перев.-ми. Зародок, першоджерело чого-небудь... 5. Основа, першоелемент чого-небудь» [5, с. 1096]. Цей же словник термін «першоджерело», як зазначає Т.І. Волкова, трактує, як «... 1. Те, що дає початок чому-небудь, є основою чогось...» [5, с. 940; 6, с. 38]. Слід погодитися з думкою, яка є в юридичній літературі, що Українсько-російський словник термін «початок» роз'яснює так: «... начало; лит. зачин... первопричина зарождения, исток ... в самом начале ... первоначально...» [7, с. 617; 6, с. 38]. Крім того, заслуговує на підтримку думка Т.І. Волкової, що ще необхідно звернутися до Російсько-українського словника, який термін «исток» роз'яснює наступним чином «... (действие) витік, — току; вихід, — ходу; со. истекать 1; 2. «начало реки, ручья» початок, — таку, витік... 3. Перек. Джерело, початок; у — ков цивилизації; — коло (біля) джерел (початків) цивілізації; — ки первобытной культуры» [8, с. 6, с. 38–39].

Підводячи підсумки тлумаченню терміна «витоки» можна стверджувати, що він означає початок, перший момент, виявлення якої-небудь дії або явища.

Наступний термін, який нами використовується у назві статті, це «генеза». Його роз'яснення ми знаходимо в довідковій літературі і він має таке значення як походження, виникнення, становлення [5, с. 230]. На наш погляд,

правильним буде підхід до проблеми, коли термін «генеза» та «витоки» ми будемо розглядати у їх взаємозв'язку з поняттям «історія». Врахувавши зазначене, це останнє поняття означає — сукупність фактів і подій, які належать до минулого [5, с. 507].

Четверте поняття «сучасний стан проблеми» можна з'ясувати, як вірно зазначає В.К. Матвійчук, за допомогою тлумачення трьох термінів «сучасний», «стан» і «проблема» [4, с. 45]. Якщо врахувати, що «сучасний» означає «теперішній», який відноситься до нинішнього часу (теперішній стан науки) [8, с. 605; 4, с. 45], а «стан» — це положення, в якому хто-небудь або що-небудь знаходиться [8, с. 613; 4, с. 45], в той же час «проблема» вказує на складність питання, завдання, що потребує вирішення, дослідження [8, с. 613; 4, с. 45], то стосовно нашого інтересу можна розпочати аналіз витоків та генези часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину. Проте перед цим слід акцентувати увагу на тому, що з'ясуванням термінів ми задекларували як простір (межі) нашого дослідження, що допоможе провести всебічне з'ясування зазначеної проблеми в цій статті.

У дослідженні витоків, генези, сучасного стану проблеми стосовно часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочинів ми схилиємося до періодизації, запропонованої істориками та юристами, а саме: про існування шести (загальнолюдських) та восьми — не території нашої держави, періодів, різних за часом і впливу на людей в правовому забезпеченні такої ознаки як час вчинення злочину [9, с. 40; 10, с. 112; 11, с. 1–736]. Вони, на наше переконання, не протирічать історичній періодизації, яку пропонують вчені в сфері історичної науки. До такої періодизації ми схилиємося в нашому дослідженні, виходячи з того, що закони суспільства, його розвитку дають нам можливість бачити, що людина завжди прагнула до належного забезпечення умов з охорони різних сфер її життєдіяльності, а отже норм, що містять таку ознаку об'єктивної сторони, як час вчинення злочину.

Існуючі погляди на періодизацію суспільного розвитку, державної і правової розбудови ґрунтуються на достовірних джерелах. Тому ми зупинимося в своєму пошуку на запропонованій для нас історіографії. Вона

нам необхідна, тому, що допоможе виявити і пояснити витоки та генезу часу вчинення злочину як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони того чи іншого злочину. В той же час слід зробити застереження, що питання про періодизацію розвитку кримінального законодавства (окрім В.К. Матвійчука), а на момент підготовки і опублікування цієї статті стосовно часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину не було з'ясовано. Це зумовлено тим, що: 1) зазначені проблеми дослідники намагалися з'ясувати відокремлено від історичного розвитку суспільства та державотворення; 2) це викликано і тим, що Україна мала надто складний шлях історичного розвитку, де відбувалося нашарування законодавства різних державних утворень на теренах нашої держави. Про це цілком справедливо згадував В.К. Грищук, відзначивши, що історія Української кримінально-правової науки (а ми відзначили: положення кримінального права стосовно такої ознаки об'єктивної сторони, як час вчинення злочину) залишається до цього часу належним чином не з'ясована [12, с. 158].

Отже зазначена нами періодизація базується на закономірностях розвитку суспільства, державності та права, як об'єктивно існуючих і таких, що повторюються, істотних зв'язках буття і свідомості, що визначили хід становлення права через глибинні процеси правової комунікації (взаємовідносин) суспільства і людини [13, с. 265]. Це також властиво і для часу вчинення злочину як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони окремих злочинів, що ми і спробуємо прослідкувати і обґрунтувати.

На підставі дослідження різних історичних та правових джерел можна констатувати, що в IX—X стст. на Русі існувала система норм усного звичаєвого права (це другий період). Частина цих норм, пізніше не була зафіксована у збірниках і літописах, які були складені у XI—XII стст., тому й не дійшла до нас. Проте не слід відкидати й того, що еволюція такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони окремих злочинів, як час їх вчинення на теренах нинішньої України безпосередньо зв'язана з виникненням і розвитком кримінально-правових інститутів, понять і ознак, історія яких коріннями входить у перші століття існування Давньоруської держави.

Третій період охоплював час, коли Українська держава була під управлінням князів (XI—XIV ст.ст.) [15, с. 28]. Як відомо, до нас не дійшло не тільки будь-якого писаного закону, але навіть і згадки про будь-який писаний закон до кінця X ст. [14, с. 7; 15, с. 37; 16, с. 17]. Тому необхідно зосередитися на пошуках витоків ознаки об'єктивної сторони окремих злочинів як час вчинення злочину на теренах нашої держави з XI століття [17, с. 28]. Слід акцентувати увагу на тому, що в тексті «Руської Правди» прямо не говориться про час вчинення злочину, але фраза в ст. 38 «... аще ли до света держать, то всти его на княжий двор...» передбачає, що звичаєвим є право вбити злодія на місці злочину, але закон обмежує це право: вбивати можна тільки вночі але не можна вбивати зв'язаного злодія [18, с. 49]. Зазначена вище нами фраза з «Руської Правди» (Коротка редакція) дає нам зрозуміти, що порушник був схоплений вночі, а це означає, що це кримінальне правопорушення було вчинене вночі [18, с. 62]. Це є свідченням того, що «Руська Правда» знала часову різницю у вчиненні злочину.

Ці положення підтверджуються В.В. Івановим та В.Н. Топоровим, які зазначали: «в архаїчному слов'янському праві... дуже актуальним являються виділення таких додаткових ознак об'єктивної сторони, як час, місце і спосіб, які могли виступати, як пом'якшувочими, так і обтяжувочими обставинами» [19, с. 17]. На їх переконання істотне значення мав час вчинення татби — день і ніч, оскільки нічного татя дозволялося вбити, що свідчить про використання в праві загальної системи подвійних протиставлень, властивих у тому числі, і архаїчній слов'янській міфології [19, с. 17—18]. У ст. 40 «Руської Правди» (Просторової редакції) зазначається: «Аже убивают кого у клетки или у которое татбы, то убивают во пса место...» [20, с. 66]. Тут стаття 40 повторює ст. 38 «Короткої Правди» і йдеться про час вчинення злочину «злодій, який проник в будинок уночі, може бути вбитим на місці злочину (во пса место — как собака)» [18, с. 98]. Слід зазначити, що ця стародавня норма має аналогію в ст. 6 договору Русі з Візантією 911 р. «если ят будет в том часе татъ (вор), егда татбу сътворить... и убиен будет, да не възыщеться смерть его...» [21, с. 7].

Слід звернути увагу на те, що положення «Новгородської Судної грамоти», «Псковської Судної грамоти», положення ст. 8 Руської Правди, що стосуються вчинення злочину, компенсуються низкою норм, які містять кваліфікуючі ознаки місця і способу вчинення того або іншого злочину [22, с. 52]. Отже, не знайшла в цих грамотах місце така ознака об'єктивної сторони, як час вчинення злочину, а також і в «Княжеских уставах и уставных грамотах» [23, с. 139–140, с. 148–150, 168–170, 189–193, 213–217, 236–237]. Також відсутня назва ознака об'єктивної сторони злочину в Новгородській Судній грамоті та Псковській Судній грамоті [24, с. 304–308; с. 331–342]. Наше дослідження підтверджується монографічним дослідженням Е.В. Георгієвського [25, с. 170–187]. Крім того, наші висновки знайшли підтвердження і в інших джерелах [26, с. 227–228].

Четвертий період (XIV ст. і до поч. XVIII ст.) в історії має назву «Козацька ера». Необхідно акцентувати увагу, що названий період характеризувався застоєм до XIV ст., пов'язаним з татаро-монгольським ігом [4, с. 58]. З метою належного дослідження зазначеного періоду розвитку суспільства та державності, важливо погодитися з думкою, що існує в юридичній літературі, що для усвідомлення наявності такої ознаки об'єктивної сторони, як час вчинення злочину в зазначений період необхідно з'ясувати, які джерела права на теренах нашої держави в той час діяли [4, с. 58]. Це можливо зробити, коли ми скористаємося методом виключення частини з цілої сукупності, до яких ця частина входить, спираючись на законодавчі та інші історичні джерела того часу. Це необхідно для того, щоб з'ясувати, які нормативні акти не діяли на території нашої держави. До таких нормативних актів слід віднести: Судебник 1497 р. [27, с. 54–62]; Судебник 1550 р. [28, с. 97–120]; Соборне Уложення 1649 р. [29, с. 83–257].

Проведений нами аналіз джерел права, що діяли на теренах України, свідчить, що сила їх та значення змінювалися. Виходячи з цього необхідно погодитися з думкою А. П. Ткача, що їх краще класифікувати за походженням: 1) звичаєве право; 2) польсько-литовське законодавство; 3) законодавчі акти автономної влади України; 4) царське законодавство і судова практика; 5) нормативні акти церковного права; 6) джерела права Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття [30, с. 1–170].

Проте ми розглянемо також і ті нормативно-правові акти, які не діяли в той час на теренах України, але вони в подальшому вплинули на законодавство, яке мало чинність в Україні.

Коментуючи статті 10–14 Судебника 1497 р., Л.В. Черепнін зазначав, що вони спрямовані на організацію боротьби з татями і охорону феодальної власності, порівнював ст. 38 Короткої і 40 Просторової редакції з цими статтями та вбачав, що вони дозволяли за кваліфіковану крадіжку в нічний час потерпілому вбити злодія без суду і слідства [31, с. 60]. Тут можна стверджувати про наявність такої ознаки об'єктивної сторони, як час вчинення злочину. Про це також йдеться у коментарії до статей Судебника 1497 р. [27, с. 72–73].

Ст. 2 Соборного уложення 1649 р. містить таку ознаку об'єктивної сторони злочину, як час вчинення злочину: «А будет такой бесчинник пришед в

церков божию во время святых литургий, и каким ни буди обычаем, божественныя литургий совершити не даст...» [29, с. 85]. Також ознака об'єктивної сторони як час міститься в ст. 3 цього Уложення: «А будет кто во время святые литургий и в иное церковное пение, вошед в церков божию учинет говорити непристойные речи...» [29, с. 85]. Ст. 30. Гл. VII Уложення містить таку ознаку об'єктивної сторони, як час вчинення злочину: «...відповідальність за злочин, вчинений військовослужбовцем ... під час повернення із служби ...» [29, с. 279]. Ст. 69 глави XXI цього Уложення розглядає вбивство в бійці «пьяним делом» як убивство при пом'якшуючих обставинах [29, с. 241]. Тут також йдеться про таку ознаку, як час вчинення злочину.

П'ятий період (XVIII ст. — початок XIX ст.) дістав назву «Під імператорської владою» [4, с. 62]. Подальший розвиток військового кримінального законодавства зв'язано з реформами у військовій сфері Петра I. Підсумком цієї роботи став «Артикул воинский» [32, с. 327—365], який став фактично військово-кримінальним кодексом. У ньому містили всі склади злочинів, вчинених військовослужбовцями по службі, як спеціально військових, що посягали на порядок проходження військової служби, так і загально кримінальних, певну частину з яких складали злочини, вчинені в певний час, обумовлений воєнним фактором. Так, артикул 11 цього нормативно-правового акту передбачав: «Когда Офицеръ при молитвѣ пьянь явится, а чрезъ оное пьянство другимъ соблазнъ учинить: тогда оный имѣть въ первые и въ другоредь арестомъ у профоса наказанъ, а въ третіе на нѣсколько времени отъ службы отставленъ, и рядовымъ учиненъ быть» [32, с. 334]. Артикул 106 також свідчить про таку ознаку об'єктивної сторони: «Когда город приступом взят будет, никто да не дерзает грабить, или добычу себе чинить, или обретающимся во оном питьемъ пьян напитца прежде, пока все сопротивление престанет, все оружие в крепости взято, и гварнизон оружие свое низположит, и квартиры салдатам розведены, и позволение к грабежу дано будет: под опасением смертной казни» [32, с. 346].

Шостий період охоплював кінець XIX — поч. XX ст. Для цього періоду характерна розробка цілої низки нормативних актів, що стосувалися кримінальної відповідальності [24, с. 43]. В Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 р. також міститься така ознака об'єктивної сторони, як час [32, с. 160—411]. У ст. 224 цього нормативно-правового акту значиться: «Кто с обдуманнм намерением или умыслом прервет совершаемое в церкви или вне оной богослужение, побоями или другими насильственными против священнослужителей действиями, тот за сие приговаривается...» [33, с. 222]. Тут йдеться про злочин, який вчиняється під час богослужіння. Також у ст. 225 говориться: «Если священнослужитель, во время совершения имъ службы Божией или исправления духовныхъ требъ, будетъ кемъ-либо убить умысленно, или хотя и не съ прямымъ на то умысломъ, но однако жъ и не случайно, а съ намереніемъ нанести ему, по злобе или запальчивости, увече, раны или побои, то сей убійца его приговаривается: к лишению...» [33, с. 222]. Тут йдеться про вчинення вбивства священнослужителя під час проведення служби божої. Стосовно часу вчинення злочину йдеться в ст. 226 за непристойні слова

або дії, які проявляються в неповазі до святині під час богослужіння [33, с. 223]. Також така ознака об'єктивної сторони як час вчинення злочину, міститься в ст. 227: «Кто съ умысломъ оскорбитъ дерзкими и грубыми словами священнослужителя во время отправления имъ службы Божіей, и темъ прерветъ или остановитъ продолженіе оной, тотъ за сіе приговаривается: къ заключенію...» [33, с. 223]. У відділенні другому «О нарушеніи благочинія во время священнослуженія в церквах», означеного Уложення у статтях 231, 232, 233, 234 також міститься злочин, де складовою об'єктивної сторони діяння була така ознака як час. Крім того, у відділенні третьому «О нарушеніи благочинія во время священнослуженія внтъ церкви» в статтях 237, 238, 239, 240 містяться такі ознаки об'єктивної сторони, як час вчинення злочину.

У ст. 338 цього Уложення йдеться про час вчинення злочину: «Если арестанты, во время пересылки ихъ из одного места въ другое, сами черезъ насилие освободятъ себя изъ-подъ стражи, то за сіе они приговариваются: къ лишенію ...» [33, с. 258].

Місце вчинення злочину, як обов'язкова ознака об'єктивної сторони злочину, враховувалася і в частині норм наступного кримінального законодавства, що діяло на теренах України. Зокрема в ст. 74 Кримінального Уложення від 22 березня 1903 року на наступні види часу: «... въ поругании действием... предметовъ, употреблениемъ при православномъ или иномъ христіанскомъ богослуженіи освещенныхъ... если оно учинено: 1) при отправлении общественного богослуженія...» [34, с. 37]. Ст. 158 цього Уложення також містить таку ознаку об'єктивної сторони, як час вчинення злочину «... виновный въ заведомо ложномъ, во вредъ правосудію, показаніи при производствъ следствия или суда, или при дознаніи чрезъ окольныхъ людей наказывается...» [34, с. 65]. У ст. 161 Уложення також йдеться про час вчинення злочину: «Виновный: 1) въ заведомо ложномъ, при производствъ следствия или суда, показания обь обстоятельстве, служащимъ законнымъ поводомъ къ устраненію или отводу виновного отъ свидетельства под присягою...» [34, с. 65–66]. У статтях 246, 247 цього Уложення йдеться про час вчинення злочинів. Так в ст. 246 зазначається: «Виновный въ рыбной или иной ловль: ... в не дозволенное время...» і в ст. 247: «Виновный в охоть... не на ту породу дичи, охота на которую дозволена въ то время...» [34, с. 91]. Крім того, про таку ознаку об'єктивної сторони, як час йдеться в ст. 461 Уложення: «Мать, виновная въ убійстве при житаго ею «внъ брака ребенка при его рожденіи, наказывается...» [34, с. 148]. У ст. 548 цього Уложення також йдеться про час вчинення злочину: «Виновный въ воровствъ: 1) учиненномъ въ ночное время несколькими лицами, запасшимися оружіемъ... наказывается» [34, с. 187].

Сьомий період (охоплює початок ХХ ст. — 1991 р.) він має назву «Україна в радянський період» [17, с. 45]. Характеризуючи на початку цього періоду українське державотворення (1917–1921 роки) слід зазначити, що кримінальне законодавство має задачу «шляхом репресій охороняти систему суспільних відносин [35, с. 14]. Так, в 1917 р. в умовах продовження першої світової війни і розв'язаної після неї в послідуочі роки громадянської війни необхідність регламентації в кримінальному законодавстві складів злочинів, що передбача-

ли в своїх диспозиціях військовий фактор, який характеризував час вчинення злочину як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони, залишалася нагальною. Тому вже в перших кримінально-правових актах Радянська влада певним чином приділяла увагу цій ознаці, а отже й відповідальності за злочини, вчинені в певний час. Так, дослідження положень Особливої частини КК УСРР 1922 року свідчить, що в ст. 59 міститься така альтеративна ознака сприяння збройному втручання в справи республіки, об'явленню їй війни або організації військової експедиції вже після оголошення їм війни або посилки експедиції, в чому б це сприяння не виразилося [36, с. 462]. У ст. 99 цього Кодексу також міститься така обов'язкова ознака об'єктивної сторони, як час вчинення злочину «...охота и рыбная ловля в недозволенное время... карается...» [36, с. 471]. Крім того, час вчинення злочину міститься і в ст. 125 КК «Принуждение... к присутствованию при совершении этих обрядов» [36, с. 476]. Тут йдеться про релігійні обряди. Також в ст. 132 цього Кодексу міститься така ж ознака злочину «Нарушение нанимателем... правил, регулирующих... сверхурочные часы, ночную работу...» [36, с. 478]. У ст. 201 цього нормативно-правового акта йдеться про час вчинення злочину «Оскорбление подчинённым... своего начальника при исполнении последним служебных обязанностей...» [36, с. 490]. Це положення стосується стосовно начальника по відношенню до підлеглого. Про час вчинення злочину йдеться в ст. 205 «неявка военнослужащего в строк з відпустки, відрадженья...» [36, с. 491]. Крім того, про час вчинення злочину йдеться в ст. 208 КК «те же деяния... в мирное время» або «те же деяния в военное время...» [36, с. 492—493]. У першому йдеться про час як обставину, що пом'якшує покарання, а в другому — як обставину, що обтяжує покарання. У ст. 217-2 КК йдеться про час вчинення злочину «нарушение... правил, охраняющих народное здравие... правил во время эпидемии...» [36, с. 495].

У подальшому КК УСРР 1927 р. пішов шляхом подальших репресій, використовуючи для цього таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони злочину, як час [37, с. 1—93]. Так, в арт. 54-10 йдеться про те, що «За пропаганду або агітацію, що полягає в закликіві до повалення, підриву або послаблення радянської влади під час масових заколотів..., застосовується —...» [37, с. 27]. У арт. 65 цього Кодексу також йдеться про час вчинення злочину «За зламання правил про обрік зазначеної худоби або ... до переобліку, перепису і під час дослідних або перевірочних мобілізацій...». Крім того, в арт. 137 КК міститься ознака часу як ознака об'єктивної сторони цього злочину «За рибний, звіриний і інші водні добувні промисли в морях, річках і озерах, що мають загальнодержавне значення, без належного на те дозволу, чи в заказаний час...» [37, с. 59]. У арт. 201 час вчинення злочину відображений таким чином «За сповіщення неправдивих повідомлень у заявах, поданих до державних установ або урядовим особам під час реєстрації або закладення торгово-промислових підприємств...» [37, с. 74]. Крім того, йдеться про час вчинення злочину в арт. 205 КК «за відлучку особи, яка належить до складу екіпажу торгового корабля, що перебуває в закордонному порту без дозволу капітана..., якщо відлучка тривала понад 24 години...» [37, с. 76].

Період передвоєнного розвитку нашої держави і другої світової війни наклали свій респект на всі сторони життя України. Війна не могла не вплинути і на розвиток Особливої частини КК. Саме останньої стосувалися, прийняті в цей період майже всі постанови Державного Комітету Оборони, Укази Президії Верховної Ради СРСР, матеріали практики Верховного Суду СРСР, накази і роз'яснення прокуратури і НКЮ СРСР. Під час війни 1941–1945 рр. включенням до КК нових складів злочинів, внесенням змін в КК склади діянь, небезпечних для інтересів оборони, законодавець реагував на військовий час. Враховуючи, що Україна була окупована ворогом, то безпосередньо діяв КК РС ФРР 1926 р. до визволення України [38].

У подальшому розвиток такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, як час вчинення злочину, отримало в КК УРСР 1960 року [39]. Так, у ч. 2 ст. 73 цього Кодексу передбачений час вчинення злочину «те саме діяння... ухилення від подальших призовів для укомплектування... вчинені у воєнний час...» [39]. У подальшому ч. 2 ст. 73 з Кодексу виключена. Ст. 74 КК передбачала також ознаку час вчинення злочину «ухилення у військовий час...від мобілізації...повинностей...» [39]. Крім того, в ст. 96 КК є посилання на час вчинення злочину «Умисне вбивство матір'ю своєї дитини під час пологів або зараз же після пологів» [39]. Про час вчинення злочину йдеться в ст. 129 КК «Умисне порушення таємниці голосування під час проведення... виборів...» [39]. У ч. 2 ст. 155-3 КК передбачений час вчинення злочину «Продаж товарів зі складів ... під час транспортування...» [39]. Ст. 161 КК також містить цю ж ознаку «Половання в заборонений час...» [39]. Це стосується і ст. 162 КК «Незаконне зайняття рибним, звіриним... в заборонений час...» [39]. Також в ст. 175 КК також властива ознака часу «Примушування давати показання при допиті...» [39]. Ця ознака міститься і в ст. 178 КК «Завідомо неправдиве показання при проведенні дізнання...» [39]. Також, щодо наявності такої ознаки як час свідчать положення ст. 188-1 КК «Вчинення опору працівникові міліції при виконанні... обов'язків» [39]. Це стосується і положень статей 189, 189-1 КК. Крім того, час вчинення злочину, передбачений ст. 219 КК «Порушення при проведенні будівельних робіт... правил» [39]. Також ознака об'єктивної сторони час вчинення злочину, передбачена: в ст. 232 КК «непогора, вчинена у воєнний час ...»; у п. «в» «невиконання наказу у воєнний час...»; п. «в» ст. 234 КК «опір начальникові... у воєнний час...»; п. «в» «погроза начальникові у воєнний час...»; п. «б» «насильство щодо начальника, вчинені у воєнний час...»; п. «б» «ті самі діяння, вчинені у воєнний час...»; п. «г» «...діяння..., вчинені у воєнний час...»; п. «г» «...те саме діяння, вчинене у воєнний час...»; п. «б» «ті самі діяння, вчинені у воєнний час...»; п. «д» «... діяння... вчинене у воєнний час...» [39].

Восьмий період триває з 1991р. і до нашого часу (має назву Україна незалежна держава – для кримінального законодавства – це шостий період) [17, с. 51]. Цей період характеризується тим, що Україна стала самостійною державою. Кримінальний кодекс України 1960 року продовжує діяти до 2001 р. Важливими кроками для цього періоду є зближення кримінального законодавства, що передбачає таку ознаку об'єктивної сторони злочину, як час з міжнародно-правовими стандартами та прийняттям КК України 2001р. [40]. Крім

того, необхідно зазначити, що певною мірою конкретизована у статтях Особливої частини цього Кодексу. Крім того, у чинному Кодексі передбачена низка нових норм про кримінальну відповідальність за окремі злочини. Так, ст. 114 КК передбачена така обов'язкова ознака об'єктивної сторони як час вчинення злочину «Перешкоджання... в особливий період...» [40]. Крім того, в ст. 117 КК міститься також ознака часу вчинення злочину «умисне вбивство матір'ю... дитини під час пологів або відразу після пологів» [40]. Ст. 158-2 КК містить таку ознаку об'єктивної сторони злочину, як час «...поза встановленим законом строком зберігання... після проведення виборів або референдуму...» [40]. У ст. 159 КК ця ознака позначена «... під час проведення виборів...» [40]. Також у ст. 175 КК передбачена ознака часу вчинення злочину «...невплата заробітної плати... більш як за один місяць...» [40]. Також ст. 236 КК містить ознаку часу «порушення... правил... під час проектування...» [40]. Статті 248 та 249 КК також передбачають час вчинення злочину [40]. Крім того у ст. 272 КК задекларований час вчинення злочину «Порушення правил безпеки під час виконання робіт...» [40], така ж ознака міститься в ст. 275 КК «...порушення під час розроблення, конструювання...» [40]. Час вчинення злочину характерний і для ст. 336-1 КК «ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період...» [40]. Ця ж ознака характерна й для ст. 342 КК «Опір представникові влади...», крім державного виконавця, під час виконання ним службових обов'язків [40]. Ст. 365-2 КК вказує на таку ознаку як час «зловживання... (під час виконання цих функцій...)» [40], така ж ознака властива й для злочину, передбаченого ст. 368-4 КК «пропозиція... (під час виконання цих функцій), надати йому/їй... неправомірну вигоду...» [40]. Для злочину, передбаченого ст. 384 КК та ст. 385 КК, також характерна така ознака об'єктивної сторони, як час «...під час...» [40].

У статтях 402, 403, 404, 405 КК час вчинення злочину позначається терміном «в умовах особливого періоду» [40].

Для ст. 407 КК час вчинення злочину позначений таким чином: для ч. 1 «...тривалістю понад три доби, але не більше місяця»; для ч.2 «...тривалістю понад 10 діб, але не більше місяця...»; для ч.3 «... тривалістю понад місяць...»; для ч. 4 «...вчинені в умовах особливого періоду» [40].

У статтях 408, 409, 410, 411, 413, 418, 419, 420, 421, 425, 426, 426-1, 428 КК час вчинення злочину має наступне формулювання «... вчинені в умовах особливого періоду...» [40]. Крім того, в ст. 429 час вчинення злочину позначений «... під час бою...» [40]. Для злочину, передбаченого ст. 435 КК час вчинення злочину позначений таким чином: «... а також зловживання в умовах особливого періоду...» [40].

Дана проблема також вирішується на законодавчому рівні й в КК деяких зарубіжних держав [41; 42; 43; 44; 45].

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна висловити наступне: 1) з'ясування такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони, як час важливо розглядати, виходячи з періодизації розвитку суспільства та державності; 2) для генези такої ознаки об'єктивної сторони злочину, як час характерна тенденція до наповнення складів злочинів у тенденції збільшення їх кількості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія держави і права України : Підручник : у 2-х томах / [В.Г. Гончаренко, Л.О. Зацев, В.М. Єрмолаєв та ін.]; за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — Т. 1. / [В.Г. Гончаренко, А.Й. Рогожин, В.О. Рум'янець та ін.] — 2003. — 656 с.
2. *Денісова Т.А.* Покарання : кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз : [Монографія] / Т.А. Денісова. — Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2007. — 286 с.
3. *Матвійчук В.К.* Історія розвитку кримінального законодавства стосовно злочинів проти основ національної безпеки / В.К. Матвійчук // Юридична наука. — 2011.— № 3. — С. 139—151.
4. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : [Монографія] / В.К. Матвійчук. — К. : «Азимут — Україна», 2005. — 464 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов. Ред. В.Т. Бусел. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с.
6. *Волкова Т.І.* Витоки та генеза кримінально-правової охорони рибних, звіриних або інших водних добувних ресурсів / Т. І. Волкова // Юридична наука.— 2013. — № 10.— С. 38—49.
7. Українсько-російський словник : видання четверте [В.С. Льїн, К.П. До рошенко, С.П. Левченко та ін.] ; відп. редактор Л.С. Паламарчук, Л.Г. Скрипник. — К. : Изд-во «Наукова думка», 1976. — 944 с.
8. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка : Ок. 5700 слов / Под ред. чл-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. — 19 изд., испр. — М. : Рус. яз., 1987. — 846 с.
9. *Матвейчук В.К.* Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с преступным загрязнением водных объектов : [учебное пособие] / В.К. Матвейчук. — К. : НИ и РИО Украинской академии внутренних дел, 1963. — 80 с.
10. Субтельний Орест. Україна : Історія ; [перекл. з англ. Ю.Л. Шевчука. В ст. С.В. Кульчицького] / О. Субтельний. — К. : Либідь, 1991. — 512 с.
11. *Грушевський С.М.* Історія України-Руси : В 11 т., 12 кн. (Редкол. : П.С. Сохань (голова) та ін.) — К. : Наукова думка, 1991. — Т. 1. — 736 с.
12. *Гришук В.К.* Методологічні засади сучасної державної кримінальної політики України / В.К. Гришук // Проблеми юридичної науки та правоохоронної практики : (Збірник наукових праць). — К. : Укр. акад. внутр. справ, 1994. — С. 158—165.
13. *Пидопличко И.Г.* О ледниковом периоде / И.Г. Пидопличко. — М. 1951. — 280 с.
14. Прокопий из Кесарии. Война с готами. — Кн. VII (III), гл. 14, § 22 // Памятники Русского права. / Под. ред. С.Ю. Юшкова : Сост. А. А. Зимин. — М. : Юрид. лит., 1952. — Вып. 1. — 287 с.
15. *Фроянов И.Я.* Киевская Русь. Очерки социально-политической истории / И.Я. Фроянов — Л. : Из-во ЛГУ, 1980. — 325 с.
16. *Мунтян В.Л.* Правова охорона природи Української РСР / В.Л. Мунтян — К. : Вид-во Київського державного університету, 1966. — 103 с.
17. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища : [Монографія] / В.К. Матвійчук. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2011. — 368 с.
18. Краткая редакция. Текст по Академическому списку. Правда Роськая. Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т. 1. Законодательство Древней Руси. — М. : Юрид. лит., 1984. — С. 47—63.

19. *Иванов В.В., Топоров В.Н.* Древнее славянское право : архаичные мифологические основы и источники в свете языка. Формирование раннефеодальных славянских народностей. — М. : Наука, 1981. — 254.

20. Пространная редакция Суд Ярославль Володимерич Правда Русская. Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т. 1. Законодательство Древней Руси. — М. : Юрид. лит., 1984. — С. 64—132.

21. *Юшков С.В.* Памятники русского права. Вып. Первый. — М. : Государственное издательство юридической литературы, 1952. — 287 с.

22. *Федорова А.Н.* Правонарушение и юридическая ответственность по Русской правде. — Тольятти, 2004. — 192 с.

23. Княжеские Уставы и Уставные грамоты. Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т. 1. Законодательство Древней Руси. — М. : Юрид. лит., 1984. — С. 134—293.

24. Судные грамоты (Новгородская судная грамота, Псковская судная грамота). Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т.1. Законодательство Древней Руси. — М. : Юрид. лит., 1984. — С. 299—390.

25. *Георгиевский Э.В.* Формирование и развитие общих положений древнерусского уголовного права : монография / Э. В. Георгиевский, — М. : Юрлитинформ, — 2013. — 320 с.

26. *Федорова А.Н.* Ретроспективная юридическая ответственность за правонарушения по Русской Правде (А. Н. Федорова // Памятники русского права : В 35 т. Т. 1. Памятники права Древней Руси : учебно-научное пособие ; под общ. ред. докт. юрид. наук, проф. Р.Л. Хачатурова. — М. : Юрлитинформ, 2013. — С. 211— 277.

27. Судебник 1497 года // Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства. — М. : Юрид. лит., 1985. — С. 54—62.

28. Судебник 1550 года // Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства. — М. : Юрид. лит., 1985. — С. 97—120.

29. Соборное Уложение 1649 года // Российское законодательство X—XX веков. В девяти томах. Т. 3. Акты Земских соборов. — М. : Юрид. лит., 1985. — С. 83—257.

30. *Ткач А.П.* Історія кодифікації дореволюційного права України / А.П. Ткач. — К. : Вид-во Київського ун-ту, 1968. — 170 с.

31. *Черетин Л.В.* Образование Русского централизованного государства в XIV—XV вв. Очерки социально-экономической и политической истории Руси. — М. : Издательство социально-экономической литературы, 1960. — 900 с.

32. Артикул Воинский, 1715, апреля 26. Российское законодательство X—XX вв. : в 9 т. Т.4. Законодательство периода становления абсолютизма. Отв. ред. А.Г. Ма ньков. — М. : Юридическая литература, 1986. — С. 327—365.

33. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Российское законодательство X—XX веков. Т. 6. Законодательство первой половины XIX века. — М. : Юрид. лит., 1988. — С. 160—411.

34. Уголовное уложение. Высочайше утвержденное 22 марта 1903 года. — С.-Петербург : Издание Сенатской типографии, 1903 — 253с.

35. *Буняк В.С.* Кримінальне право. Загальна частина. Історико-правове дослідження : монографія / В.С. Буняк. — К. : Юрінком Інтер, 2015. — 224 с.

36. *Михайленко П.П.* Борьба с преступностью в Украинской ССР. [В 2-х т.] / П.П. Михайленко // КК УСРР 1922 г. : Авт. очерка и сост. сборника документов проф. П.П. Михайленко. Т. 1. 1917—1925 гг. — Киев, 1966. — 831 с.

37. КК УСРР 1927 р. : Пост. ВУЦВК 8 червня 1927 р., оголошено 27-го червня 1927р. // СУ УСРР. — 1927. — № 26—27. — арт. 131.
38. Уголовный кодекс РСФСР 1926 г. // ВЦИК XII созыва, введен в действие пост. ВЦИК 22 ноября 1926 г. // СУ. — 2227. — № 80. — Ст. 600.
39. Кримінальний кодекс УРСР 1960р. : Закон Української РСР від 28 грудня 1960р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1961. — № 2. — Ст. 14.
40. Кримінальний кодекс України 2001 р. : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001 р. — № 25—26. — Ст. 131.
41. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 226 p.
42. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova; — St Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.
43. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn.V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.
44. The Latvian Penal / edited and introduction by candidate of law A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of Law A.I. Lukashov. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2001. — 313 p.
45. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2001. — 298 p.

REFERENCES

1. Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy : Pidruchnyk : u 2—kh tomakh / [V.H. Hon charenko, L.O. Zatsev, V.M. Yermolaiev ta in.] ; za red. V.Ya. Tatsiia, A.Y. Rohozhyna, V.D. Honcharenka. — K. : Kontsern “Vydavnychiy Dim “In Yure”, 2003. — T. 1 / [V.H. Honcharenko, A.Y. Rohozhyn, V.O. Rumiantsev ta in.] — 2003. — 656 s.
2. *Denisova T.A.* Pokarannia : kryminalno-pravovyi, kryminolohichniy ta kryminalno-vykonavchyi analiz : [Monohrafiia] / T.A. Denisova. — Zaporizhzhia : Klasychnyi pryvatnyi universytet, 2007. — 286 s.
3. *Matviichuk V.K.* Istoriiia rozvytku kryminalnogo zakonodavstva stosovno zlochyniv proty osnov natsionalnoi bezpeky / V.K. Matviichuk // Yurydychna nauka. — 2011.— № 3. — S. 139 —151.
4. *Matviichuk V.K.* Kryminalno-pravova okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha (kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia) : [Monohrafiia] / V.K. Matviichuk. — K. : “Azymut — Ukraina”, 2005. — 464 s.
5. Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Uklad, i holov. Red. V.T. Busel. — K. : Irpin : VTF “Perun”, 2003. — 1440 s.
6. *Volkova T.I.* Vytoky ta geneza kryminalno-pravovoi okhorony rybnykh, zvirynykh abo inshykh vodnykh dobnynykh resursiv / T.I. Volkova // Yurydychna nauka. — 2013. —№ 10.— S. 38—49.
7. Ukrainsko-rosiiskyi slovnyk : vydannia chetverte [V.S. Ilin, K.P. Doroshenko, S.P. Levchenko ta in.] ; vidp. redaktor L.S. Palamarchuk, L.H. Skrypnyk. — K. : Izd-vo “Naukova dumka”, 1976. — 944 s.
8. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazyka : Ok. 5700 slov / Pod red. chl-korr. AN SSSR N.Ju. Shvedovoj. — 19 izd., ispr. — M. : Rus. jaz., 1987. — 846 s.

9. *Matvejchuk V.K.* Ugolovno-pravovaja bor'ba organov vnutrennih del s prestupnym zagraznjeniem vodnyh obektov : [uchebnoe posobie] / V.K. Matviichuk. — K. : NI i RIO Ukrainskoj akademii vnutrennih del, 1963. — 80 s.

10. *Subtelnyi Orest.* Ukraina : Istoriia ; [perekl. z anhl. Yu.L. Shevchuka. V st. S.V. Kulchytskoho] / O. Subtelnyi. — K. : Lybid, 1991. — 512 s.

11. *Hrushevskij S.M.* Istoriia Ukrainy-Rusy : V 11 t., 12 kn. (Redkol. : P.S. Sokhan (holova) ta in.) — K. : Naukova dumka, 1991. — T. 1. — 736 s.

12. *Hryshchuk V.K.* Metodolohichni zasady suchasnoi derzhavnoi kryminalnoi polityky Ukrainy / V.K. Hryshchuk // Problemy yurydychnoi nauky ta pravookhoronnoi praktyky : (Zbirnyk naukovykh prats). — K. : Ukr. akad. vnutr. sprav, 1994. — S. 158–165.

13. *Pidoplichko I.G.* O lednikovom periode / I.G. Pidoplichko. — M. 1951. — 280 s.

14. Prokopij iz Kesarii. Vojna s gotami. — Kn. VII (III), gl. 14, § 22 // Pamjatniki Russkogo prava. / Pod. red. S.Ju. Jushkova : Sost. A.A. Zimin. — M. : Jurid. lit., 1952. — Vyp. 1. — 287 s.

15. *Frojanov I.Ja.* Kievskaja Rus'. Ocherki social'no-politicheskoi istorii / I.Ja. Frojanov — L. : Iz-vo LGU, 1980. — 325 s.

16. *Muntian V.L.* Pravova okhorona pryrody Ukrainskoj RSR / V.L. Muntian — K. : Vyd-vo Kyivskoho derzhavnogo universytetu, 1966. — 103 s.

17. *Matviichuk V.K.* Teoretychni ta prykladni problemy kryminalno-pravovoi okhorony navkolyshnogo pryrodnogo seredovyshcha : [Monohrafiia] / V.K. Matviichuk. — K. : VNZ "Natsionalna akademiia upravlinnia", 2011. — 368 s.

18. Kratkaja redakcija. Tekst po Akademicheskomu spisku. Pravda Ros'kaja. Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah. T.1. Zakonodatel'stvo Drevnej Rusi. — M. : Jurid. lit., 1984. — S. 47–63.

19. *Ivanov V.V., Toporov V.N.* Drevnee slavjanskoe pravo : arhaichnye mifologicheskie osnovy i istochniki v svete jazyka. Formirovanie rannefeodal'nyh slavjanskih narodnostej. — M. : Nauka, 1981. — 254.

20. Prostrannaja redakcija Sud Jaroslavl' Volodimerich Pravda Rus'kaja. Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah. T. 1. Zakonodatel'stvo Drevnej Rusi. — M. : Jurid. dit., 1984. — S. 64–132.

21. *Jushkov S.V.* Pamjatniki russkogo prava. Vyp. Pervyj. — M. : M. : Gosudarstvennoe izdatel'stvo juridicheskoi literatury, 1952. — 287 s.

22. *Fedorova A.N.* Pravonarushenie i juridicheskaja otvetstvennost' po Russkoj pravde. — Tol'jatti, 2004. — 192 s.

23. Knjazheskie Ustavy i Ustavnye gramoty. Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah. T.1. Zakonodatel'stvo Drevnej Rusi. — M. : Jurid. lit., 1984. — S. 134–293.

24. Sudnye gramoty (Novgorodskaja sudnaja gramota, Pskovskaja sudnaja gramota). Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah. T. 1. Zakonodatel'stvo Drevnej Rusi. — M. : Jurid. lit., 1984. — S. 299–390.

25. *Georgievskij Je.V.* Formirovanie i razvitie obshhij polozhenij drevnerusskogo ugolovnogogo prava : monografija / Je.V. Georgievskij, — M. : Jurlitinform, — 2013. — 320 s.

26. *Fedorova A.N.* Retrospektivnaja juridicheskaja otvetstvennost' za pravo narushenija pot Russkoj Pravde (A.N. Fedorova // Pamjatniki russkogo prava : V 35 t. T. 1. Pamjatniki prava Drevnej Rusi : uchebno-nauchnoe posobie ; pod obshh. red. dokt. jurid. nauk, prof. R.L. Hachaturova. — M. : Jurlitinform, 2013. — S. 211–277.

27. Sudebnik 1497 goda // Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah. T.2. Zakonodatel'stvo perioda obrazovanija i ukreplenija Russkogo centralizovannogo gosudarstva. — M. : Jurid. lit., 1985. — S. 54–62.

28. Sudebnik 1550 goda // Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah. T.2. Zakonodatel'stvo perioda obrazovanija i ukreplenija Russkogo centralizovannogo gosudarstva. — M. : Jurid. lit., 1985. — S. 97–120.
29. Sobornoe Ulozhenie 1649 goda // Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. V devjati tomah T. 3. Akty Zemskih soborov. — M. : Jurid. lit., 1985. — S. 83–257.
30. Tkach A.P. Istoriia kodyfykatsii dorevoliutsiinoho prava Ukrainy / A.P. Tkach. — K. : Vyd-vo Kyivskoho un-tu, 1968. — 170 s.
31. Cherepnin L.V. Obrazovanie Russkogo centralizovannogo gosudarstva v XIV–XV vv. Ocherki social'no-jekonomicheskoi i politicheskoi istorii Rusi. — M. : Izdatel'stvo social'no-jekonomicheskoi literatury, 1960. — 900 s.
32. Artikel Voinskij, 1715, aprelja 26. Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vv. : v 9 t. T.4. Zakonodatel'stvo perioda stanovlenija absoljutizma. Otv. red. A.G. Man'kov. — M. : Juridicheskaja literatura, 1986. — S. 327–365.
33. Ulozhenie o nakazaniyah ugovolnyh i ispravitel'nyh. Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov. T. 6. Zakonodatel'stvo pervoj poloviny XIX veka. — M. : Jurid. lit., 1988. — S. 160–411.
34. Ugolovnoe ulozhenie. Vysochajshe utverzhdennoe 22 marta 1903 goda. — S.-Peterburg : Izdanie Senatskoj tipografii, 1903 — 253 s.
35. *Buniak V.S.* Kryminalne pravo. Zahalna chastyna. Istoryko-pravove doslidzhennia : monohrafiia / V.S. Buniak. — K. : Yurinkom Imber, 2015. — 224 s.
36. *Mihajlenko P.P.* Bor'ba s prestupnost'ju v Ukrainskoj SSR. [V 2-h t.] / P.P. Mihajlenko // KK USRR 1922 r. : Avt. ocherka i sost. sbornika dokumentov prof. P.P. Mihajlenko. T. 1. 1917–1925 gg. — Kiev, 1966. — 831 p.
37. KK USRR 1927 r. : Post. VUTsVK 8 chervnia 1927 r., oholosheno 27-ho chervnia 1927r. // SU USRR. — 1927. — № 26–27. — art. 131.
38. Ugolovnyj kodeks RSFSR 1926 g. // VCIK XII sozyva, vveden v dejstvie post. VCIK 22 nojabrja 1926 g. // SU. — 2227. — № 80. — St. 600.
39. Kryminalnyi kodeks URSR 1960r. : Zakon Ukrainskoj RSR vid 28 hrudnia 1960r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. — 1961. — № 2. — St. 14.
40. Kryminalnyi kodeks Ukrainy 2001 r. : Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2001 r. — № 25–26. — St. 131.
41. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St Petersburg : “Yuridicheskij Center — Press”, 2002. — 226 p.
42. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova; — St Petersburg : “Yuridicheskij Center — Press”, 2002. — 366 p.
43. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn.V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridicheskij Center — Press”, 2002. — 366 p.
44. The Latvian Penal / edited and introduction by candidate of law A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of Law A.I. Lukashov. — St. Petersburg : “Yuridicheskij Center — Press”, 2001. — 313 p.
45. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : “Yuridicheskij Center — Press”, 2001. — 298 p.

Семенюк Н.М. Витоки та генеза часу як ознаки об'єктивної сторони злочину

У статті проведено дослідження витоків та генези часу як ознаки об'єктивної сторони злочину. Автор провів це дослідження стосовно восьми періодів розвитку

супільства та шести, які стосуються розвитку кримінального законодавств. З'ясовано, що в кримінальному законодавстві на теренах України така ознака об'єктивної сторони, як час вчинення злочину, в Особливій частині чинного на той час кримінального законодавства і до сучасного його стану має тенденцію до зростання статей, які містять таку ознаку об'єктивної сторони.

Ключеві слова: час, вчинення злочину, ознака, об'єктивна сторона, обов'язкова ознака, періоди, кримінальне законодавство.

Семенюк Н.М. Истоки и генезис времени как признака объективной стороны преступления

В статье проведено исследование истоков и генезиса времени как признака объективной стороны преступления. Автор провел это исследование в отношении восьми периодов развития общества и шести, которые касаются развития уголовного законодательства. Установлено, что в уголовном законодательстве на территории Украины такой признак объективной стороны, как время совершения преступления, в Особенной части действующего в то время уголовного законодательства и до современного его состояния имеет тенденцию к росту статей, содержащих такой признак объективной стороны.

Ключевые слова: время, совершение преступления, признак, объективная сторона, обязательный признак, периоды, уголовное законодательство.

Semeniuk N. The Backgrounds and Genesis of Time as an Element of an Actus Reus of a Crime

The article deals with the backgrounds and genesis of time as an element of an actus reus of a crime. The research is provided with regard to the eight periods of the social development and six periods of the criminal legislation development. It is found that time as an element of an actus reus of a crime was implemented in all criminal codes, valid at the certain time, and there is a stable upward trend concerning the number of articles, which include time.

Keywords: Situation; Commission of a Crime; Element; Actus Reus; Specific Situation; Periods; Criminal Legislation

Стаття надійшла до редакції: 1.12. 2017.